

College voor Toetsen en Examens

TERUGBLIK

CENTRAAL EXAMEN GESCHIEDENIS HAVO
EERSTE TIJDVAK 2019

December 2019

Inleiding

Jaarlijks publiceert het College voor Toetsen en Examens (CvTE) voor enkele vakken een terugblik op het examen. Daarvoor wordt – naast de reguliere raadpleging via de Quick scan bij het aanleveren van examenresultaten in WOLF – een uitgebreide vragenlijst gebruikt. De aanleiding voor een terugblik kan een verandering zijn van het onderwijsprogramma, een wijziging in de vorm van het centraal examen of meer algemeen de behoefte aan meer informatie over hoe docenten het examen waarderen. In 2019 is voor geschiedenis havo gekozen, onder meer om de waardering van het centraal examen te peilen na de verlichtingsmaatregel van 2018.

Quick scan

Via WOLF (Windows Optisch Leesbaar Formulier) geven examinatoren per vraag de scores van hun kandidaten voor het centraal examen aan Cito door. Ten behoeve van de normering stelt Cito op basis van de WOLF-gegevens een toets- en itemanalyse van het centrale examen op. Via WOLF wordt de examinatoren gevraagd naar hun mening over de moeilijkheidsgraad, de lengte en de aansluiting op het gegeven onderwijs. Ook wordt de examinatoren gevraagd welk rapportcijfer zij aan dit centraal examen zouden geven. De resultaten van deze bevraging via WOLF worden weergegeven via de Quick scan. De Quick scan geeft een beeld van de mening van de docenten over het centraal examen nadat zij de eerste correctie hebben verricht.

De vragenlijst

Bij enkele vakken zijn de examinatoren ook ná de normering middels een uitgebreidere vragenlijst over het centrale examen eerste tijdvak bevraged. Met de gegevens die door Cito zijn verzameld d.m.v. de Quick scan en vragenlijst, beoogt het CvTE om een representatief¹ beeld te verkrijgen van de meningen van de docenten over het centrale examen. Het CvTE kan dan bezien of in toekomstige centrale examens, met behoud van handhaving van het niveau, ingespeeld kan worden op de wensen en opvattingen uit het veld. Met uitzondering van het rapportcijfer maken de vragen uit de Quick scan eveneens deel uit van de vragenlijst. Het is mogelijk dat dezelfde vraag verschillend beantwoord is doordat de Quick scan vóór en de vragenlijst ná de normering is afgenomen.

Afnamegegevens

Cito stelt jaarlijks een digitaal examenverslag op de centrale examens: www.cito.nl. Per centraal examen worden daarin afnamegegevens weergegeven die zijn ontleend aan de Toets en Itemanalyse.

Terugblik

De resultaten van de Quick scan (paragraaf 2) en de vragenlijst (paragraaf 3) vormen samen met een overzicht van de afnamegegevens (paragraaf 4) de terugblik op het centraal examen. De terugblik start met de conclusies die het CvTE trekt uit de gepresenteerde gegevens.

¹ Ten aanzien van de representativiteit van de steekproef moet worden opgemerkt dat er sprake is van een selectie uit de populatie aangezien het verzoek tot invullen van de uitgebreide vragenlijst uitsluitend is gedaan aan de vakdocenten die bij het invullen van WOLF een groepsrapportage hebben aangevraagd.

1 Conclusies en aandachtspunten

De quick scan is door 1048 docenten ingevuld (zie paragraaf 2). De uitgebreide vragenlijst werd door 453 docenten (43%) ingevuld van wie 203 ook de open vraag aan het eind gebruikten om een persoonlijke reactie op het examen te geven (zie paragraaf 3). De voornaamste bevindingen uit de quick scan en de uitgebreide vragenlijst zijn:

Waardering van het centraal examen

- Het cijfer dat docenten in de quick scan aan het centraal examen havo geven is 6,4. 81% geeft het cijfer van een 6 of hoger, 19% een 5 of lager. In 2018 was het waarderingscijfer 6,6.
- De inhoudelijke aansluiting van het centraal examen bij het gegeven onderwijs is voor 87% 'voldoende' of 'goed'. 11% van de docenten vindt dit 'onvoldoende'. In de uitgebreide vragenlijst is 95% positief over deze aansluiting.

Lengte en moeilijkheidsgraad van het centraal examen

- Wat betreft moeilijkheidsgraad geeft 53% aan het examen 'niet te moeilijk/niet te makkelijk' en 39% 'moeilijk' te vinden. Slechts 1% vindt het examen 'makkelijk'. Het examen is naar de mening van docenten dus van gemiddeld niveau tot moeilijk. De N-term van 1.1 past bij deze inschatting.
- Ook is de vraag gesteld over het onderscheidend vermogen van het examen om verschil te maken tussen vaardige en minder vaardige leerlingen. Een grote meerderheid van 76% geeft aan dat dit 'voldoende' is, een groep van 17% noemt het onvoldoende en 5% geeft aan dit niet te kunnen beoordelen. Uit de toets- en itemanalyse van het examen (link Citosite plaatsen) blijkt dat de gemiddelde rit-waarde van het examen 0,36 was. Een rit-waarde van boven de 0,3 geeft aan dat een examen voldoende onderscheidend is. De inschatting van de meerderheid van de docenten wordt door dit gegeven dus bevestigd.
- De lengte van het examen is voor een grote meerderheid van 81% 'precies goed'. Het aantal vragen is voor 79% van de docenten 'precies goed'.

Uitgangsmateriaal, teksten en taalgebruik

- Twee vragen gaan over de omvang en de hoeveelheid tekst van het uitgangsmateriaal, bronnen en teksten in het centraal examen. De reacties zijn in overgrote meerderheid positief. Tegelijkertijd zegt 21% dat de hoeveelheid tekst van het uitgangsmateriaal 'te groot' is.
- De vraag over de moeilijkheidsgraad van het taalgebruik in het centraal examen als geheel geeft een gemêleerder beeld. 43% van de docenten oordeelt 'precies goed', 48% vindt het taalgebruik echter 'moeilijk' en 9% zelfs 'zeer moeilijk'.
- Een grote meerderheid van 69% vindt de verhouding tussen beeldbronnen en schriftelijke bronnen 'precies goed'. Tegelijkertijd zegt ruim 23% dat het aantal schriftelijke bronnen te groot is.

Soorten vragen in het centraal examen

- In het centraal examen worden reproductieve vragen (kennis) en productieve vragen (inzicht en toepassing) gesteld. 62% vindt de verhouding in het examen 2019 'goed'. 9% wil meer productieve vragen. 29% procent wenst een groter aantal reproductieve vragen in het havo-examen.
- Het centraal examen kent vragen mét bronnen en vragen zonder bronnen. 81% vindt de verhouding 'precies goed'. 11% geeft aan dat er nu 'te veel vragen mét bronnen' zijn.
- Het centraal examen kent vragen bij oriëntatiekennis die niet is gespecificeerd en vragen bij de historische contexten. 63% vindt het aantal vragen over oriëntatiekennis 'precies goed'. Een grote minderheid van 25% vindt het aantal vragen echter 'te klein'.
- Het centraal examen kent ook vragen waarin kenmerkende aspecten worden bevraagd. De helft van de docenten (51%) geeft aan dat het aantal van dit soort vragen in 2019 'te klein' was. 9% geeft juist aan 'te groot' en 35% vindt het aantal 'precies goed'.

Correctie van het centraal examen

- De beide vragen over het correctievoorschrift geven een verdeeld beeld. Een kleine meerderheid van 56% vindt dat het cv voldoende houvast geeft. Een grote minderheid van 44% echter niet. De mate van detail van het cv wordt eveneens verschillend beoordeeld: Ruim 1/3 wil meer detail in het cv. 1/3 vindt het cv juist teveel in detail uitgewerkt en 1/3 vindt de mate van detaillering voldoende.
- Vrijwel alle docenten geven aan 'altijd' gebruik te maken van het examenverslag van de vakvereniging VGN (93%).

Docenten antwoorden in de gesloten vragen veelal positief over het centraal examen havo 2019. Op een aantal punten komen verschillen van inzicht naar voren, zoals de mate waarin oriëntatiekennis of kenmerkende aspecten worden bevraagd en het aantal of de lengte van teksten (bronnen, vragen).

Reacties van docenten op de open vraag

In de uitgebreide vragenlijst bestond via een open vraag de mogelijkheid een algemene reactie te geven op het centraal examen. Een meerderheid van 250 docenten zag in het examen havo 2019 geen aanleiding om een reactie toe te voegen. 203 docenten hebben wel van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Het merendeel van deze reacties is kritisch over onderdelen van het centraal examen maar er zijn ook docenten die hun tevredenheid over het centraal examen uitspreken. Voorstellen of oplossingen tot verbetering zijn regelmatig in tegenspraak met elkaar. Het is daarom voor het CvTE en Cito onmogelijk om aan verbeteringen te werken die álle docenten positief zullen waarderen.

De volgende thema's komen vaak terug:

Examenvragen

Sommige docenten zijn kritisch over de formulering van examenvragen in het centraal examen havo 2019. Opvallend is het grote aantal docenten dat moeite heeft met vragen/correctievoorschriften waar twee of meer punten kunnen worden gegeven, maar de vraag niet precies aangeeft hoe die punten verdeeld moeten worden. Verder vragen enkele docenten om eenvoudiger formulering van vragen, zowel wat betreft het gebruik van bepaalde woorden als de instructietekst.

Correctievoorschrift

Docenten zijn vaak kritisch over het correctievoorschrift bij het centraal examen havo 2019. Veel docenten geven aan positief te zijn over de vragen in het examen, maar bij het gebruik van het correctievoorschrift belemmeringen te voelen. Daarbij staan docenten in hun reacties diametraal tegenover elkaar: een grote groep docenten vraagt een *opener* correctievoorschrift zodat zij meer ruimte hebben om antwoorden van hun leerlingen te beoordelen. Een nog wat grotere groep vraagt juist een *meer gesloten* correctievoorschrift zodat duidelijker wordt welke antwoorden punten verdienen en welke niet. Dit is met name handzaam in het gesprek tussen eerste en tweede corrector.

Veel docenten geven aan een te grote werkdruk te ervaren tijdens het correctieproces. Enkele docenten stellen voor meer gebruik te maken van gesloten vragen in het centraal examen om zo tot een snellere en eerlijker correctie te komen.

Taalgebruik

Een aantal docenten geeft aan dat het taalgebruik van hun havoleerlingen bij het formuleren van antwoorden sterk verschilt met de taal van het correctievoorschrift. Soms kunnen nu geen punten worden gegeven voor een antwoord omdat een leerling andere formuleringen gebruikt dan het cv, waarbij de leerling – volgens deze docenten – wel voldoende begrip toont van het bevraagde onderwerp.

Kenmerkende aspecten

De helft van de docenten wil meer vragen in het centraal waarin een kenmerkend aspect wordt bevraagd. Veel docenten willen dat kenmerkende aspecten uit het examen verdwijnen. Docenten verschillen dus sterk in hun waardering van kenmerkende aspecten in het examenprogramma. Voorbeelden van reacties

zijn: 'Het letterlijk bevragen van kenmerkende aspecten schiet z'n doel voorbij', 'Te weinig vragen over de kenmerkende aspecten. Er wordt altijd veel nadruk opgelegd, is veel leerwerk (wat ik overigens onzin vind) en wordt nu nauwelijks teruggevraagd' of 'Ik vind het wel goed dat ze deze [kenmerkende aspecten] kunnen benoemen in de zin van ontwikkelingen herkennen'.

Gemene deler is dat docenten meer eenvormigheid in het centraal examen wensen over de manier waarop de kenmerkende aspecten worden bevroegd. Nu zijn er examens waarin kenmerkende aspecten vier tot vijf keer expliciet worden bevroegd en examens waarbij dit maar één of twee keer het geval is. In de praktijk, zo blijkt ook uit de opmerkingen van docenten, besteden leerlingen veel tijd aan het zich eigen maken van de kenmerkende aspecten (veelal uit het hoofd leren). Docenten zijn dan teleurgesteld als in een centraal examen maar enkele vragen voorkomen waarin een kenmerkend aspect letterlijk wordt teruggevraagd.

Oriëntatiekennis

In de quick scan gaf een kwart van de docenten aan meer vragen over oriëntatiekennis te willen. In de open vraag komt dit pleidooi terug; een aantal docenten geeft aan dat goed geschiedenisonderwijs geholpen is bij de examinering van oriëntatiekennis door middel van kenmerkende aspecten.

Conclusies van het CvTE en Cito

Het CvTE en Cito hebben de resultaten van de quick scan en de uitgebreide vragenlijst besproken en nemen de volgende zaken mee:

- Taalgebruik heeft voortdurende aandacht bij de ontwikkeling van de centrale examens. De reactie van sommige docenten geeft aan dat deze aandacht nodig blijft en dat er mogelijk verbetering te behalen is in bijvoorbeeld in vraagformuleringen. Ook zal het correctievoorschrift in dit opzicht aandacht krijgen.
- In het correctievoorschrift zal vaker van een toelichting gebruik worden gemaakt om de correctie richting te geven. Dit zal onder meer helpen bij de toekenning van scorepunten, bijvoorbeeld als er drie punten zijn te verdelen over twee vragen.
- Het is moeilijk conclusies te trekken naar aanleiding van de opmerkingen over de examinering van oriëntatiekennis en kenmerkende aspecten. Docenten reageren tegenstrijdig over de mate waarin oriëntatiekennis die getoetst moet worden en de vraag in hoeverre kennis en toepassing van kenmerkende aspecten terug moet komen.
Het centraal examen volgt het examenprogramma en de syllabus. Voor de *verdeling* van vragen naar niet gespecificeerde oriëntatiekennis en de oriëntatiekennis gespecificeerd in historische contexten wordt uitgegaan van de in de syllabus genoemde percentages.
Over de toetsing van de kenmerkende aspecten zegt de syllabus: "Om het open karakter van de oriëntatiekennis te behouden, dienen de leerlingen alle kenmerkende aspecten te herkennen en uit te leggen aan de hand van niet vooraf beschreven contexten en voorbeelden" (p. 7). In de centrale examens zijn in de praktijk één of meerdere vragen te vinden die rechtstreeks naar kenmerkende aspecten vragen en vragen die indirect een relatie leggen met de kenmerkende aspecten. De verdeling in aantallen vragen of scorepunten wordt in de syllabus niet gespecificeerd. Het CvTE en Cito gaan onderzoeken of meer eenduidigheid en daardoor meer voorspelbaarheid in dit opzicht mogelijk is.
- Tot slot is het CvTE in de uitgebreide vragenlijst opgevallen dat bijna de helft van de docenten zelden of nooit de informatie uit de September- en/of Maartmededelingen gebruikt. Deze mededelingen zijn formele communicatiemiddelen waarin vakspecifieke informatie *kan* staan die belangrijk is voor de kandidaten die in het betreffende jaar centraal examen afleggen. Het CvTE gaat er vanuit dat docenten met examenklassen kennis nemen van syllabus en van September- en Maartmededeling. Deze informatie is te vinden op Examenblad.

2 Resultaten van de Quick scan

Bron: www.cito.nl

Wat is uw oordeel over de moeilijkheidsgraad van het examen?				
Ik vind het examen			Abs.	Perc.
te moeilijk			66	6%
moeilijk			410	39%
niet te moeilijk/niet te makkelijk			556	53%
makkelijk			15	1%
te makkelijk			1	0%
		N=	1048	100%

Wat is uw oordeel over de lengte van het examen in verhouding tot de tijd die de kandidaat ervoor beschikbaar heeft?				
Het examen is			Abs.	Perc.
te lang			193	18%
precies goed			849	81%
te kort			6	1%
		N=	1048	100%

Wat is uw oordeel over de inhoudelijke aansluiting van het examen bij het gegeven onderwijs?				
			Abs.	Perc.
zeer goed			16	2%
goed			356	34%
voldoende			560	53%
onvoldoende			111	11%
slecht			5	0%
		N=	1048	100%

Welk cijfer zou u dit examen geven?				
Ik geef dit examen een:			Abs.	Perc.
	1		1	0%
	2		3	0%
	3		10	1%
	4		34	3%
	5		148	14%
	6		324	31%
	7		411	39%
	8		109	10%
	9		7	1%
	10		1	0%
		N=	1048	100%

3 Resultaten van de vragenlijst

Vorbereiding op het examen en aansluiting bij de syllabus

Welke documenten gebruikt u bij de voorbereiding van uw leerlingen op het examen?

	Altijd	Meestal	Zelden	Nooit
Een (combinatie van) methode(n)	374(82,6%)	60(13,2%)	15(3,3%)	4(0,9%)
September- en/of Maartmededelingen van CvTE	146(32,2%)	88(19,4%)	126(27,8%)	93(20,5%)
Oude examens	393(86,6%)	57(12,6%)	3(0,7%)	0(0,0%)
Syllabus (gepubliceerd door CvTE)	311(68,7%)	79(17,4%)	45(9,9%)	18(4,0%)
Regeling toegestane hulpmiddelen voor de centrale examens VO	135(29,8%)	72(15,9%)	134(29,6%)	112(24,7%)

Beantwoordt het examen aan de eisen die in de door CvTE gepubliceerde syllabus worden gesteld?
Het examen beantwoordt

volledig aan de eisen	73	16,1%
in voldoende mate aan de eisen	342	75,5%
in onvoldoende mate aan de eisen	31	6,8%
in het geheel niet aan de eisen	2	0,4%
Dit kan ik niet beoordelen	5	1,1%
Totaal	453	100,0%

Wat is uw oordeel over de inhoudelijke aansluiting van het examen bij het gegeven onderwijs?

zeer goed	25	5,5%
goed	255	56,3%
voldoende	151	33,3%
onvoldoende	22	4,9%
slecht	0	0,0%
Totaal	453	100,0%

Uitgangsmateriaal, bronnen en teksten

Aan de vragen gaan vaak korte inleidende teksten vooraf.

Wat is uw oordeel over de omvang van de inleidende teksten voor de beantwoording van de vragen?

Ik vind dat in verhouding tot het aantal vragen de teksten

te kort zijn	3	0,7%
precies lang genoeg zijn	400	88,3%
te lang zijn	50	11,0%
Totaal	453	100,0%

Hoe beoordeelt u de totale hoeveelheid tekst die gebruikt wordt als uitgangsmateriaal voor de vragen?

De totale hoeveelheid tekst is

te groot	93	20,5%
precies goed	353	77,9%
te klein	7	1,5%
Totaal	453	100,0%

Moeilijkheidsgraad

Wat is uw oordeel over de moeilijkheidsgraad van het examen?

Ik vind het examen

te moeilijk	25	5,5%
moeilijk	135	29,8%
niet te moeilijk / niet te makkelijk	283	62,5%
makkelijk	10	2,2%
te makkelijk	0	0,0%
Totaal	453	100,0%

Wat is uw oordeel over de mate waarin het examen de vaardige en minder vaardige kandidaten onderscheidt?

Het onderscheidend vermogen is

voldoende	351	77,5%
onvoldoende	78	17,2%
Kan ik niet beoordelen	24	5,3%
Totaal	453	100,0%

Lengte

Wat is uw oordeel over de lengte van het examen in verhouding tot de tijd die de kandidaat ervoor beschikbaar heeft?
Het examen is

te lang	74	16,3%
precies goed	374	82,6%
te kort	5	1,1%
Totaal	453	100,0%

Taalgebruik

Hoe beoordeelt u de moeilijkheidsgraad van het taalgebruik in het examen?
Ik vind het taalgebruik

zeer moeilijk	40	8,8%
moeilijk	216	47,7%
precies goed	196	43,3%
te gemakkelijk	1	0,2%
Totaal	453	100,0%

Vraagvorm

In het examen komen reproductieve vragen (kennis) en productieve vragen (inzicht en toepassing) voor.
Wat is uw mening over de verhouding tussen het aantal reproductieve vragen en het aantal productieve vragen?

Ik vind de verhouding tussen reproductieve en productieve vragen

goed	280	61,8%
niet (zo) goed, ik heb liever een groter aantal reproductieve vragen	132	29,1%
niet (zo) goed, ik heb liever een groter aantal productieve vragen	41	9,1%
Totaal	453	100,0%

Correctievoorschrift

Het correctievoorschrift bestaat uit een algemeen gedeelte en een vakspecifiek gedeelte. In het algemene gedeelte staan de algemene regels voor de correctie van examenvragen. Het vakspecifieke gedeelte bevat het beoordelingsmodel met het bijbehorende scoringsvoorschrift.

In welke mate geeft het beoordelingsmodel u voldoende houvast om bij de antwoorden van een kandidaat te bepalen hoeveel scorepunten u moet toekennen?

Het beoordelingsmodel geeft mij bij

alle vragen voldoende houvast	8	1,8%
de meeste vragen voldoende houvast	246	54,3%
de meeste vragen onvoldoende houvast	182	40,2%
alle vragen onvoldoende houvast	17	3,8%
Totaal	453	100,0%

Wat is uw mening over de gedetailleerdheid van het correctievoorschrift?

Ik vind het correctievoorschrift

te gedetailleerd	140	30,9%
voldoende gedetailleerd	142	31,3%
te weinig gedetailleerd	171	37,7%
Totaal	453	100,0%

Vakspecifieke vragen

Wat is uw mening over het aantal vragen in dit examen?

Ik vind het aantal vragen in dit examen

te groot	88	19,4%
precies goed	359	79,2%
te klein	6	1,3%
Totaal	453	100,0%

Na het examen publiceert de VGN naar aanleiding van de landelijke bespreking opmerkingen bij het correctievoorschrift.

Maakt u bij de correctie van het examen gebruik van deze informatie?

altijd	420	92,7%
soms	28	6,2%
zelden	4	0,9%
nooit	1	0,2%
Totaal	453	100,0 %

Het examen bestaat uit opgaven mét en opgaven zónder bronnen.

Wat is uw mening over de verhouding tussen het aantal opgaven mét en het aantal opgaven zónder bronnen in het examen?

Ik vind de verhouding

precies goed	368	81,2%
onevenwichtig: te veel vragen mét bronnen	48	10,6%
onevenwichtig: te veel vragen zonder bronnen	14	3,1%
Geen mening	23	5,1%
Totaal	453	100,0%

In het examen worden beeldbronnen (afbeeldingen) en schriftelijke bronnen gebruikt.

Wat is uw mening over de verhouding tussen beeldbronnen en schriftelijke bronnen in het examen?

Ik vind de verhouding

precies goed	312	68,9%
onevenwichtig: te veel beeldbronnen	2	0,4%
onevenwichtig: te veel schriftelijke bronnen	106	23,4%
Geen mening	33	7,3%
Totaal	453	100,0%

In het examen worden vragen gesteld over oriëntatiekennis.

Wat is uw mening over het aantal vragen oriëntatiekennis in het examen?

Ik vind het aantal vragen oriëntatiekennis

te groot	20	4,4%
precies goed	286	63,1%
te klein	114	25,2%
Geen mening	33	7,3%
Totaal	453	100,0%

In het examen wordt een enkele maal een vraag gesteld over kenmerkende aspecten.

Wat is uw mening over het aantal vragen kenmerkende aspecten in het examen?

Ik vind het aantal vragen over kenmerkende aspecten

te groot	41	9,1%
precies goed	160	35,3%
te klein	230	50,8%
Geen mening	22	4,9%
Totaal	453	100,0%

4 Afnamegegevens CE

Bron: www.cito.nl

Normeringseenheid	19143
Schooltype/Leerweg	HAVO
Soort examen	CSE
Vaknaam	geschiedenis
Totaal aantal kandidaten	36.664
Steekproefgrootte	22.295
Aantal items	26
P ¹ -waarde totale steekproef	0,58
P ¹ -waarde, alleen jongens	0,59
P ¹ -waarde, alleen meisjes	0,58
Maximumscore	71
Gemiddelde score	41,4
Normeringsterm	1,1
Gemiddeld cijfer	6,3
Percentage onvoldoendes (< 5.5)	21,7
Standaardafwijking	9,0
Betrouwbaarheid (asyp. GLB)	0,76
Standaardmeetfout	4,4